

SZENTKUTHY MIKLÓS 1908—1988

„... egész élete percre percre terv és terv... ezek torzók sose maradtak...” — e gondolatokkal indul a Szent Orpheus Breviáriumának immár valóban utolsó kötete.

A halálhír hallatán azt hittem, sikerült szaván fognom a nagy gyónót. („Becsaptál, Miklós, meghaltál mielőtt befejezted volna a legutolsó műved!” — „Azt hittük, örökké fog élni!” — mondogattuk, és a 80. születésnapjára emlékeztünk a Francia Intézetben...) De tévedtem. A halál összezavarja az ittmaradottak gondolkodását.

Szentkuthy mindent eltervezett és mindent úgy vitt végbe, ahogy akarta. Talán a földön sincs még egy ilyen szerencsés ember.

Nem ébredt föl délutáni álmából. Biztosan boldogan halt meg (nemcsak elégedetten).

Pályája csúcására érkezett: művei új kiadásai, új művei gyorsan és akadálytalanul jelenhettek meg, állami elismerés (Kossuth-díj); élete is delelőjén látszott állni: de ő már rég készült a távozásra — életét, munkáját rendezetten akarta hagyni az utókorra. (Ez is sikerült.) A Frivolitások és Hitvallások „mélyinterjűit” előlegezett búcsúnak, végrendeletnek is tekinthetjük, melyben még saját halálát is elképzelte.

Saját halála volt. Örökké élni? Ezt még hiú ábrándként sem gondolta sosem. Senki sem tudhatta jobban, mint ő, a természet törvényeinek ismerője, hogy a halál ugyanolyan fontos és nélkülözhetetlen része életünknek mint a szerelem. Mindig együtt élt a végső kérdésekkel, melyeket véletlenül sem megoldani akart, csak tökéletesen megélni (mely egyet jelentett nála a megírással).

Születésnapja előtt pár héttel, egy beszélgetés során — Borgesről volt szó — hirtelen megkérdezte, hány éves is volt, amikor meghalt? Nyolcvan? Föl sem fogva a kérdés valódi tartalmát, gyorsan feleltünk: nem, nyolcvanhét éves korában halt meg Borges. A választ valószínűleg legalább olyan jól tudta, mint a kérdeztettek, mégis úgy tűnt, mintha jólesett volna ezt másoktól halania.

Szentkuthy élete azonos műve megalkotásával, így halála nem lehet azonos az ember elmúlásával.

Álarcokba bújt, halhatatlanokéba, az akkor még halandó, mintha szégyellte volna, hogy egyszerű ember is.

Nem akart neveltséges lenni, ezért inkább ő nevettegett. Egyszerre volt mégis a csörgősipkás pápuák és a művész Hölderlin rokona.

Az irodalom, irodalmunk egyik nagy európai szellemének halálát gyászolja — a világhír szélén. (Már nem élhette meg a párizsi hatkötetes életmű-kiadásának megindulását.)

Könnyeinket megpróbáljuk tények, megállapítások mögé rejteni. Nem merünk nyíltan sírni egy boldog ember halála fölött. Pedig egészen megfíató, torokszorító utolsó kívánsága, hogy a családi temetés után barátai, hívei Mozart Requiemjével búcsúzzanak tőle. A befejezetlenül is kész, egész zseniális „torzóval” amilyen az ő életműve is. Az Orpheus ötödik kötetére épp ez a befejezetlenség tette föl a koronát, ahogyan az ötödik kötet élete, életműve fölé magasodik.

ZSOLDOS SÁNDOR